

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Band: 93 (1980)

Artikel: Sboz per ina lescha da lungatgs pil cantun Grischun : (versiun acceptada dalla radunonza da delegai dalla Ligia Romontscha/Lia Rumantscha ils 8 da dec. 1979) : suttamess alla Regenza dil cantun Grischun ils 24 da fevrer 1980

Autor: [s.n.]

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-233818>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 18.10.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Sboz per ina lescha da lungatgs pil cantun Grischun

(versiun acceptada dalla radunonza da delegai dalla
Ligia Romontscha/Lia Rumantscha ils 8 da dec. 1979)
suttamess alla Regenza dil
cantun Grischun ils 24 da fevrer 1980

Preambla

Il cantun Grischun, sestentond da mantener e promover ils lungatgs cantunals periclitai e la homogenitad da lur territoris tradiziunals, relai la suandonta lescha:

1. Renconuschientscha e protecziun dils lungatgs cantunals

Lungatgs cantunals

Art. 1: Lungatgs dil cantun Grischun ein il tudestg, il romontsch ed il talian en tut lur fuormas da scriver applicadas. En particular valan tuts ils idioms romontschs sco lungatgs cantunals.

Il Cantun promova sin siu territori la tgira ed il manteniment dils lungatgs tudestg, romontsch e talian.

El garantescha en vischnauncas, cumins, districts, regiuns ed el Cantun la protecziun dils lungatgs cantunals a norma digl agen dretg e dil dretg federal.

Territoris linguistics

Art. 2: Il cantun Grischun consista ord territoris linguistics circumscrets tudestgs, romontschs, talians e bilings.

Risguardond la substanza linguistica, il svilup historic, l'integritad regiunala e la situaziun statistica appartegnan:

al territori da lungatg *tudestg* las vischnauncas...

al territori da lungatg *romontsch* las vischnauncas...

al territori da lungatg *talian* las vischnauncas...

al territori *biling* las vischnauncas...

El territori biling gaudan omisdus lungatgs la protecziun da questa lescha.

Risguardar las gruppas linguisticas tier elecziuns

Art. 3: A caschun d'elecziuns entras il Cussegl grond e la Regenza ellas dertgiras grischunas, el Cussegl dalla Banca cantunala ed ella cumissiun d'educaziun sco era tier elecziuns dils commembers dil cussegl d'administraziun dalla Viafier Retica han las gruppas da lungatg *tudestg*, *romontsch* e *talian* il dretg da vegnir risguardadas commensuradamein. Il medem dretg vala era per tuts scalems dall'administraziun cantunala centralisada a Cuera, cumissiuns d'administraziun, cumissiuns consultativas, cumissiuns d'experts e gruppas da lavur da tut gener.

A caschun d'elecziuns da funcziunaris dall'administraziun decentralisada eis ei da dar la preferenza a quels aspirants che san il lungatg dil territori pertuccau, priu che lur qualificaziuns seigien equivalentas.

Posiziun dallas vischnauncas

Art. 4: Enteifer lur incumbensas e cumpetenzas ein las vischnauncas obligadas da far diever dil lungatg da lur territori, en special en scola, en radunonzas, en comunicaziuns e publicaziuns communalas, el contact uffical cun la populaziun e per las inscripziuns e publicaziuns en locals publics.

En vischnauncas bilinguas ston omisdus lungatgs esser risguardai commensuradamein el diever public.

Corporaziuns e consorzis da vischnauncas sco era organisaziuns ed instituziuns regiunalas duein prender risguard commensurau dalla situaziun linguistica dallas singulas vischnauncas.

Il diever privat dil lungatg

Art. 5: En la conversaziun privata ei il liber diever da tuts lungatgs a bucca ed a scret garantius.

Aschilunsch ch'ei para denton necessari da proteger ils lungatgs tradiziunals relai il Cantun prescripziuns, particularmein sur dil diever da lungatgs jasters per inscripziuns publicas.

2. Il diever official dils lungatgs

Lungatgs officials

Art. 6; Per la legislaziun e per l'administraziun sesurvescha il legislatur cantunal dil tudestg, dil romontsch e dil talian.

Il diever dils idioms romontschs en la legislaziun e sil camp dall'administraziun cantunala vegn circumscret en in uorden executiv.

Las autoritads da vischnauncas, cumins e dallas autras regiuns romontschas drovan en lur correspondenza officiala lur agen idiom.

3. Lungatg d'instrucziun

Principi

Art. 7: Per l'instrucziun en scolettas, en scolas publicas e privatas vala sco lungatg d'instrucziun mintgamai il lungatg cantunal renconuschiu el territori pertuccau.

L'instrucziun vegn dada silmeins en scoletta ed en scola primara el lungatg cantunal dil liug da domicil dils scolars.

Sche l'instrucziun succeda el territori romontsch suenter la scola primara per tudestg, ei il lungatg dil liug da domicil dils scolars d'instruir vinavon sco rom principal e da duvrar en auters roms sco lungatg d'instrucziun.

Vischnauncas bilinguas

Art. 8: En vischnauncas bilinguas, nua ch'il romontsch ei ina minoritad, duein tut ils scolars guder naven dall'emprema classa primara ina instrucziun

sufficienta el lungatg romontsch (silmeins 3 uras ad jamna), e quei duront tut ils 9 onns da scola.

Vischnaucas bilinguas cun scola fundamentala romontscha mantegnan quella sco tochen dacheu.

Assimilaziun da scolars d'auters lungatgs

Art. 9: Las autoritads cumpetentas prendan las mesiras necessarias per garantir l'assimilaziun da scolars d'auters lungatgs. Per quei intent vegn ei organisau cuors e dau la pusseivladad d'instrucziun singula. Il Cantun porta ils cuosts per tals cuors.

Excepsiuns

Art. 10: A scolas privatas ch'instrueschan scolars da lungatgs jasters, domiciliai mo transitoricamein el liug da scolaziun, sa l'instrucziun en in auter lungatg che quel dil liug vegnir lubida.

Questa excepsiun ei buca valeivla per affons dil territori.

A Cuera sco capitala grischuna eis ei da dar la pusseivladad ad affons da lungatg romontsch e talian da frequentar lecziuns en lur lungatg mumma.

4. Promover lungatgs cantunals periclitai

Contribuziuns

Art. 11: Il Cantun sustegn activitads privatas per promover ils lungatgs cantunals e lur dialects ch'ei periclitai en lur existenza ed en la homogenitad da lur territori da derasaziun, cun dar contribuziuns ad organisaziuns che promovon quels lungatgs.

Agid d'assimilaziun

Art. 12: Il Cantun sustegn l'assimilaziun dils carschi da lungatg jester els territoris linguistics.

5. Protecziun legala

Recuors administrativ

Art. 13: Encunter decisiuns d'ina vischnaunca ni d'autoritads publicas che surpassan disposiziuns da questa lescha ni d'ordinaziuns respectivas sa mintga habitont dalla vischnaunca resp. dil territori pertuccau recuorer alla dertgira administrativa cantunala. Legitimadas al recuors ein era organisaziuns che han gl'intent da promover lungatg e cultura, domiciliadas el Cantun.

Recuors da survigilanza

Art. 14: Cunterfa il diever da lungatg d'ina vischnaunca allas disposiziuns da questa lescha ni allas ordinaziuns respectivas, san talas relaziuns vegnir annunziadas sco plogn alla Regenza dallas persunas e dallas organisaziuns numnadas en art. 13; ellas san far quei en fuorma d'in recuors da survigilanza conform ad art. 35 al. 2 dalla Constituziun cantunala.

6. Determinaziuns finalas

Applicaziun

Art. 15: En damondas d'applicaziun dalla lescha sco era en damondas da cass buca stipulai decida la Regenza suenter haver consultau las organisaziuns numnadas en art. 13.

Entrada en vigur

Art. 16: Questa lescha entra en vigur cu ella ei acceptada dil pievel.

Determinaziuns transitoricas

Art. 17: Determinaziuns transitoricas ein pusseivlas tochen 5 onns suenter l'entrada en vigur da questa lescha.

(Annexa: Sboz per ina lescha da lungatgs)

Proposta alla Regenza per fixar ils territoris linguistics dil cantun Grischun

1. Ina *cumissiun preparatoria* elaborescha ina proposta per la repartiziun dil territori linguistic enteifer il cantun Grischun. (mira sboz art. 2)
2. La cumissiun preparatoria secumpona da 17 commembers, numnadamein da:
 - 5 delegai da lungatg tudestg (Walservereinigung et al.)
 - 5 delegai da lungatg romontsch (LR)
 - 5 delegai da lungatg talian (PGI)
 - 2 delegai numnai dalla Regenza
3. Tier la repartiziun dil territori ein ils suandonts criteris da risguardar:
 - a) sostanza linguistica
 - b) svilup historic
 - c) integritad regiunala
 - d) situaziun statistica